

Beretninger om Peters og Paulus' martyrium

Ifølge 'Apostlenes Gerninger' (fra ca. år 90) i det Det Nye Testamente rejste både Peter og Paulus rundt i Middelhavsområdet som kristne missionærer. Johannes-evangeliet (fra ca. 95) hentyder til Peters martyrdød, men er ikke specifik. Ifølge 'Apostlenes Gerninger' (kapitel 21-28) blev Paulus arresteret i Jerusalem (ca. år 57) og holdt fængslet i Cæsarea i to år. Da Paulus var romersk borger ankede han sin sag til kejseren i Rom. 'Apostlenes Gerninger' beretter, at Paulus derfor blev sendt til Rom, hvor han blev sat i husarrest. Med dette slutter 'Apostlenes Gerninger' og der fortælles intet om Paulus' videre skæbne.

I det såkaldte 'Første Clemensbrev' (fra ca. år 96) og i Ignatius' brev til romerne (fra ca. 107) antydes det, at Peter kom til at lede den kristne menighed i Rom. Desuden hentydes der ligeledes til Peters og Paulus' martyrdød.

Ifølge de såkaldte Petersakter blev Peter leder af den kristne menighed i Rom, hvor han led martyrdøden under Neros kristenforfølgelser i år 64. Skriftet er senest forfattet i 190. De såkaldte Paulusakter (fra 100-tallet) beretter dog, at Paulus led martyrdøden på samme tid som Peter, nemlig under Neros kristenforfølgelser. Det samme hentyder teologen Tertullian (160-225) til i sine skrifter.

Peters og Paulus' martyrdød nævnes ligeledes af Eusebius (ca. 260-340), der var forfatter og biskop i Cæsarea. Eusebius forfattede bl.a. et omfattende værk på græsk om kirkens historie (Historia Ecclesiastica) fra Jesu tid frem til sin egen samtid (til ca. 324). Eusebius ønskede med sit værk at hædre og bevare mindet om de første kristne apostle, kirkens grundlæggere og martyrerne. Der er således ingen tvivl om Eusebius' sympatier og hans tendens. Dog er Eusebius omhyggelig med at henvise til sine forlæg og kilder. I forlængelse af dette gengiver Eusebius store dele af den tidligere kristne litteratur. Der er således igennem ham, at vi har fået overleveret dele af værker, der ellers var gået tabt. Eusebius inddrager ligeledes hedenske forfatters skrifter mod de kristne.

Peters og Paulus' martyrium under kejser Nero nævnes ligeledes i den kristne forfatter Lactantius' (ca. 250-325) værk 'Forfølgernes død' (De mortibus persecutorum).

[Johannes-evangeliet:]

[Kapitel 21:] [...] [Ifølge den sidste del af Johannes-evangeliet, viser Jesus sig efter sin opstandelse for disciplene. Jesus henvender sig bl.a. Peter og spørger ham, om han har ham kær. Til dette svarer Peter:] 17. "Herre, du ved alt; du ved, at jeg har dig kær." Jesus sagde til ham: "Vogt mine får! 18. Sandelig, sandelig siger jeg dig: Da du var ung, bandt du selv op om dig¹ og gik, hvorhen du ville; men når du bliver gammel, skal du strække dine arme ud, og en anden skal binde op om dig og føre dig hen, hvor du ikke vil." 19. Med de ord betegnede han den død, Peter skulle herliggøre Gud med. Og da han havde sagt det, sagde han til ham: "Følg mig!"

¹ Bandt du selv op om dig: tog du selv klæder på

[*Apostlenes Gerninger*:]

[*Det fortælles, at Paulus grundet anklager fra de jødiske ledere i Jerusalem bliver anholdt og sat i arrest i byen Cæsarea i Judæa. Da Paulus er romersk borger, anker han dog sin sag til kejseren.*

5 *Den romerske statholder sender derfor Paulus med skib fra Cæsarea til Rom. Efter en lang og fa-*
refuld sejllads når han frem til Italien.] [Kapitel 28:] [...] Vi² løb ind til Syrakus³ og blev dér i tre
dage. 13. Vi lettede anker og nåede derfra til Regium.⁴ Dagen efter blev der søndenvind, og den
følgende dag kom vi til Puteoli.⁵ 14. Dér mødte vi nogle brødre, som indbød os til at blive hos
dem i en uge. Og så nåede vi til Rom. 15. Brødrene dér havde hørt om os og var kommet helt ud
10 *til Forum Appii og Tres Tabernæ⁶ for at møde os. Da Paulus så dem, takkede han Gud og fik nyt*
mod. 16. Og da vi var kommet ind til Rom, fik han tilladelse til at bo for sig selv sammen med
den soldat, der skulle bevogte ham.

17. Tre dage senere sammenkaldte Paulus jødernes førende mænd. Da de var forsamlet, sagde
han: "Brødre! Jeg har intet gjort imod folket eller imod fædrenes skikke, alligevel er jeg blevet
15 udleveret fra Jerusalem til romerne som fange. 18. Efter at de havde forhørt mig, ville de løsla-
de mig, fordi jeg ikke var skyldig i noget, der kræver dødsstraf. 19. Men jøderne gjorde indsi-
gelse, og jeg blev nødt til at indanke min sag for kejseren, dog ikke fordi jeg havde noget at an-
klage mit folk for. 20. Det er altså grunden til, at jeg har bedt om at måtte træffe jer og tale til
jer; [...] [*Det berettes herefter, at Paulus omvender nogle af de lokale jøder til kristendommen,*
20 *mens andre afviser ham.*]

30. Paulus blev nu hele to år i sin lejede bolig og tog imod alle, der kom til ham. 31. Han præ-
dikede om Guds rige og lærte dem om Herren Jesus Kristus, med fuld frimodighed, uden hin-
dring. [*Her slutter 'Apostelenes Gerninger'.*]

25

[*Første Clemensbrev*:]

[*Brevet er skrevet til menigheden i Korinth og er forfattet af en eller flere medlemmer af menig-*
heden i Rom. Brevet indeholder en række formaninger og fremhæver bl.a. de tidlige kristne ledere
30 *som idealer:*] Men lad os lade eksempler fra de gamle dage ligge og vende os til atleterne⁷ fra
den nyeste tid — lad os fremdrage ædle eksempler fra vor egen generation:

Det var på grund af misundelse og nag, at de, som var de rankeste og retfærdigste "søjler",⁸
blev forfulgt og måtte kæmpe indtil døden. Lad os kaste blikket på vore gode apostle:

² Vi: denne passage er én af flere i *Apostlenes Gerninger*, hvor forfatteren skifter fra 3. person ental til 1. person flertal. Disse passager (16,10-17; 20,5-15; 21,1-18; 27,1-16) er del af rejseskildringerne. Forklaringen herpå kan enten være, at forfatteren til skriftet har deltaget i rejserne eller at han benytter en kilde, forfattet af et øjenvidne. Endelig kan vi-formuleringerne afspejle en litterær konvention eller et dramatisk virkemiddel.

³ Syrakus: by på Sicilien

⁴ Regium: By på Italiens sydspids

⁵ Puteoli: Havneby i Napolibugten

⁶ Forum Appii og Tres Tabernæ: lokaliteter langs Via Appia, der fører til Rom

⁷ Atleter: der hentydes her til dem, der anstrenger sig og lider for troens skyld, men som grundet udholdenhed ikke taber troen (se ligeledes 1. Kor 9,24-27)

⁸ Søjler: dvs. lederne af urmenigheden i Jerusalem: Jakob, Peter og Johannes (se Gal. 2,9)

Peter, som blev offer for uberettiget misundelse og døje møje — ikke én eller to, men mangfoldige gange — og som, efter således at have aflagt vidnesbyrd,⁹ er gået bort til herlighedens velfortjente sted.

5 Og Paulus; det var også som følge af misundelse og splid, at han fik vist os, hvordan man vinder tålmodighedens pris.¹⁰ Syv gange kastet i lænker, drevet i landflygtighed og stenet, blev han en forkynder i både øst og vest og vandt omsider ære for sin tro. Efter at have belært den ganske verden om retfærdighed, trængte han frem til Vestens yderste grænsemærker¹¹ og aflagde så sit vidnesbyrd¹² for herskerne. Så forlod han omsider verden og drog til det hellige sted som et strålende forbillede på tålmod.

10 Til disse mænd, hvis liv var helligt, sluttede sig en stor skare af udvalgte, som for misundelsens skyld døje megen overlast og tortur, og som har efterladt os et prægtigt forbillede.

15 Det var ved misundelsens forfølgelse, at kvinder — som danaider og dirker¹³ — efter at have udstået frygtelige og rædselsfulde mishandlinger, nåede målet for deres løb og — skønt svage af legeme — vandt den ædle pris. Misundelse har skilt hustruer fra deres mænd og har omstødt vor fader Adams ord: "Se, dette er ben af mine ben og kød af mit kød."¹⁴

[*Ignatius' brev til romerne:*]

20 [*Ignatius (ca. 35-107) var biskop i Antiokia. Han blev arresteret og transporteret til Rom for at blive straffet. Under rejsen til Rom, hvor han forventer at lide martyrdøden, skrev Ignatius en række breve, bl.a. til menigheden i Rom, hvori han bl.a. skriver:*] Jeg udsteder ikke befalinger til jer som Peter og Paulus - de var apostle, jeg kun en fange¹⁵; de var frie, og jeg er til denne stund en slave, men døden vil gøre mig til en Jesu Kristi frigivne, så jeg i ham kan opstå som en fri mand. Nu lærer jeg i mine lænker: intet at begære.

[*Petersakterne:*]

30 [...] Nu var Peter i Rom og frydede sig med brødrene i Herren nat og dag takkende for den mængde, som blev bragt til det hellige navn ved Herrens¹⁶ nåde. Hos Peter samledes også Agrippas¹⁷ konkubiner, fire i tal: Agrippina, Nicaria, Eufemia og Doris; og da de hørte tale om

⁹ *Aflagt vidnesbyrd (martyraesas)*: dvs. at lide martyrdøden, idet man trods trusler om dødsstraf fortsat bevidner sin kristne tro og afviser at fornægte denne.

¹⁰ *Pris*: frelsen ved at fastholde troen

¹¹ Der hentydes muligvis til Spanien, hvortil Paulus i Romerbrevet (15,28) havde udtrykt ønske om at rejse til.

¹² Martyrium, jf. note ovenfor

¹³ Danaiderne (Danaos' døtre) og kvinden Dirke er eksempler på kvinder, der ifølge græsk-romersk mytologi, led en grufuld død og blev straffet i Underverdenen. De romerske offentlige henrettelser var til tider iscenesat som teatraliske genopførelser af skrækhistorier fra mytologien.

¹⁴ 1. Mos. 2,23

¹⁵ Dette kunne forstås således, at mens Ignatius blot kommer til Rom som fange, så har både Peter og Paulus har opholdt sig i Rom som apostle og givet befalinger til den romerske menighed.

¹⁶ *Herren*: I teksten anvendes det græske *Kyrios*. Der hentydes til Jesus Kristus. Det hellige navn er her kristennavnet eller kristendommen.

¹⁷ *Agrippa*: ifølge teksten navnet den romerske embedsmand (præfekt), der have opsynet med byen Rom

kyskhed og alle Herrens orakler, så ramte det deres sjæl, og de blev enige om at leve rent og at holde sig fra Agrippas seng; men han blev rasende på dem.

5 Og da nu Agrippa var perpleks og bleg ked af det for deres skyld — han elskede dem nemlig højt — så lurede han på dem og sendte i det skjulte folk derhen, som skulle udspionere, hvor de færdedes, og de fandt ud af, at de kom hos Peter. Så sagde han til dem, da de kom tilbage: Det er den kristianer, som har lært jer ikke at ville have noget at gøre med mig mere; men jeg skal både ødelægge jer og brænde ham levende! Og så måtte de døje alskens ondt af Agrippas hånd — men de slap for at døje elskovskval, fordi Jesu kraft styrkede dem.

10 Men til Peter kom også en vis kvinde, som hed Xantippe, og som var såre skøn og kone til Albinus, Cæsars ven¹⁸; hun kom der sammen med andre matroner,¹⁹ og hun trak sig tilbage fra Albinus. Da han så blev forrykt af elskov til Xantippe og ikke kunne begribe, at hun end ikke ville sove i samme seng som han, rasede han som et vildt dyr og ville have Peter ekspederet, fordi han vidste, han var skyld i denne hendes flugt fra hans seng.

15 Også mange andre kvinder, som fik talen om kyskhed kær, skilte sig fra deres husbonder, fordi de ønskede at dyrke Gud i afholdenhed og renhed. Da der så opstod et stort røre i Rom, betroede Albinus sin tilstand til Agrippa og sagde til ham: "Enten skaffer du mig hævn over Peter, som har taget min kone fra mig, eller jeg skal vide selv at hævne mig!" Og Agrippa sagde: "Jeg har lidt det samme fra hans hånd, for han har taget mine konkubiner fra mig!" Og Albinus sagde til ham: "Hvorfor tøver du da, Agrippa; lad os finde ham og bringe ham til døden under anklage
20 for okkulte kunster, så vi kan få vore koner igen og skaffe alle dem hævn, som ikke selv er i stand til at bringe ham til skafottet, og hvis koner han også har taget fra dem!"

Mens de nu overvejede disse ting, fik Xantippe nys om det råd, hendes mand plejede med Agrippa, og hun sendte bud til Peter, at han skulle se at forsvinde fra Rom. Også de andre brødre med Marcellus²⁰ i spidsen opfordrede ham at rejse. Men Peter sagde til dem: "Brødre, skal vi
25 være desertører?" Og de svarede: "Nej, men sådan kunne du fortsat forblive til tjeneste for Herren!" Så fulgte han da brødrenes mening og drog bort, men sagde: "Ingen af jer må rejse med mig, for jeg vil rejse alene og forklædt!"

Som han nu drog ud af byen, så han Herren gå ind til Rom. Og da han så ham, sagde han: "Herre, hvor går du hen?"²¹ Og Herren svarede ham: "Jeg går ind til Rom for at blive korsfæstet!" Så
30 sagde Peter til ham: "Herre, skal du korsfæstes på ny?" Han svarede: "Ja, Peter, jeg skal korsfæstes igen!" Og Peter kom til sig selv, og da han havde set Herren atter stige til Himmels, gik han tilbage til Rom, idet han frydede sig og lovpriste Herren, fordi han havde sagt: Jeg skal korsfæstes — det, som nu skulle ske for Peter.

Så gik han igen op til brødrene og fortalte dem det, som han havde set, og de klagede af hjertet, græd og sagde: "Vi bønfaller dig, Peter, tag hensyn til os, som er så unge!" Og Peter sagde til dem: "Hvis det er Herrens vilje, vil det ske, selvom vi ikke har lyst til det; men jer er Herren
35 mægtig at bestyrke i troen på ham; han vil rodfæste jer i den og adspredde jer rundt omkring; han har selv plantet jer, og nu vil han, at I også skal plante andre i ham. Men for mit vedkommende — så længe Herren vil, at jeg skal forblive i kødet, må I ikke stå imod, men tager han mig
40 til sig, så vil jeg juble og være glad!"

¹⁸ Dvs. ven til kejser Nero

¹⁹ *Matroner*: gifte romerske kvinder

²⁰ *Marcellus*: ifølge teksten en fremtrædende borger i Rom, der var konverteret til kristendommen.

²¹ *Herre, hvor går du hen?:* Quo vadis, Domine

Mens Peter talte sådan, og alle brødrene græd, se da kom fire soldater, fangede ham og førte ham til Agrippa, som i sit vanvid befalede, at han skulde korsfæstes på anklagen for gudløshed.²²

5 Så løb da brødrenes ganske skare sammen, både rig og fattig, enker og faderløse, syge og raske, i ønsket om at se Peter og at redde ham, mens folket med én røst råbte og ikke ville tie: "Hvad ondt har Peter gjort, o Agrippa? Hvormed har han skadet dig? Sig det til romerne!" Andre sagde: "Vi risikerer, at hvis denne mand dør, vil hans Herre ombringe os alle!"

10 Da Peter kom hen til pladsen, tyssede han på folket og sagde: "I mænd, Kristi soldater! I mænd, hvis håb er Kristus! Husk på de tegn, I har set udøvet gennem mig; husk Guds medlidenhed, hvor mange helbredelser han har øvet for jer! Stol på ham, som skal komme og skal gengælde enhver efter hans gerninger! Vær nu ikke vrede på Agrippa, for han tjener kun i sin faders²³ gerninger; dette må under alle omstændigheder ske, thi Herren har åbenbaret mig, hvad der behager ham. Men hvorfor tøver jeg og går ikke korset i møde?"

15 Så gik han hen til korset, stod nær ved det og sagde: "O du korsets navn, du skjulte mysterium! O uudsigelige nåde, som udtales i korsets navn! O menneskenatur, som ikke kan skilles fra Gud! O uudsigelige kærlighed, uadskillelige kærlighed, du som ikke kan nævnes med urene læber! Nu griber jeg dig i mit sidste øjeblik! Jeg skal sige dig, hvad du er; jeg vil ikke tie om korsets mysterium, som i gamle dage var skjult og gemt for min sjæl. Lad ikke korset for Jer, som håber på Kristus, blive, hvad det synes at være — det er nemlig noget helt andet, end det synes at være: denne lidelse svarer til Kristi pine! Og nu fremfor alt, alle I, som kan høre, hør det fra mig
20 nu i mit livs yderste og sidste stund: Adskil jeres sjæle fra alt det, som hører til i sansernes verden, fra alt det, som blot er tilsyneladendehed, men som ikke i sandhed eksisterer! Gør jeres øjne blinde, luk jeres ører, gem jeres synlige gerninger, så skal I få øje på det, som hører Kristus til og på hele jeres frelses mysterium! Og lad dette være sagt til jer, så mange som hører, men lad
25 det være som usagt!

Nu er timen slaget for dig, Peter, at overgive dit Legeme til dem, som tager det — tag det da så, I, hvem det tilhører; men jeg beder jer, bødler, korsfæst mig med hovedet nedad og ikke på anden vis — grunden skal jeg sige til dem, som hører."

30 Da de så havde hængt ham op på den måde, han ønskede det, talte han igen: "I mænd, hvis sag det er at høre, lyt til det, jeg har at sige jer i denne særlige stund, mens jeg hænger her. Lær al naturens mysterium at kende, alle tings ophav, som det er. [...]

O Jesus Kristus, jeg takker dig med tavsheds stemme, hvori min ånd elsker dig, taler til dig, bønfaller dig; Du kan ene opfattes med ånden; Du er mig fader og moder og broder og ven og fælle og styrer; Du er alt, og alt er i dig, du er, og der er intet uden dig, som er.

35 Flygt i dag også hen til ham, brødre, og hvis I lærer, at I ene eksisterer i ham, så skal I af ham få alle de ting, han har talt om, da han sagde: 'Hvad øje ej har set, hvad øre ej har hørt, hvad menneskehjerte aldrig har udgrundet.'

40 Så beder vi dig da, o du lydeløse Jesus, om det, du har forjættet at give os. Vi priser dig, vi takker dig, vi bekender dig, vi forherliger dig — selv vi svage mennesker — thi ene du er Gud, og der er ingen anden — Dig være ære nu og i alle evigheder! Amen." [...]

²² *Gudløshed*: ateisme. Da de kristne ikke havde gudebilleder, ikke anerkendte de romerske guders eksistens og endvidere afslog kejserkulten, anklagedes de for ateisme.

²³ *Hans fader*: dvs. Satan

Og da mængden, som stod der, havde svaret amen med høj lyd, opgav Peter med dette amen sin ånd til Herren.

5 Marcellus bad ikke nogen om tilladelse, for det var ikke muligt, da han så Peter opgave ånden, men tog ham egenhændigt ned fra korset og vaskede ham i mælk og vin, og han plukkede syv minæ²⁴ af mastiks og myrra²⁵ fint sammen med aloe og indiske blade, i alt endnu halvtreds minæ, og balsamerede hans legeme og fyldte en såre kostbar sarkofag med attisk honning og lagde ham således i sin egen grav.

10 Men om Natten åbenbarede Peter sig for Marcellus og sagde: "Marcellus, har du ikke hørt, at Herren sagde: 'Lad de døde blive begravet af deres egne døde?'" Og da Marcellus svarede: "Jo!", sagde Peter: "Hvad du har spenderet på en død, har du altså tabt — for du, som lever, har taget dig af en død, som om du selv var død!"

15 Så vågnede Marcellus og fortalte brødrene om Peters åbenbarelse. Og så blev han hos dem, som var blevet rodfæstede i Kristi tro af Peter, og selv blev han end mere rodfæstet, indtil Paulus kom tilbage til Rom.

[Paulusakterne:]

20 Dette er martyriet af den velsignede Paulus, Jesu discipel, hvilket han fuldendte i byen Rom den 29. juni. Måtte hans bønner bevare os. Amen.

25 De velsignede disciple Lukas, som var fra Barua,²⁶ og Titus, der var fra Dalmatien,²⁷ ventede i Rom på Paulus' ankomst. Og da han kom til dem og så dem og de så ham, jublede de alle over al måde derover. Og Paulus lejede en bolig uden for byen og boede her sammen med brødrene²⁸; og han lærte i Herrens navn; og han underviste enhver, der kom til ham, og hans ord blev bragt videre til byen Rom. Og mange folk fulgte ham i troen på Kristus, da de så de undere, som Gud udvirkede ved hans hænder. Han helbredte de mennesker, der var ramt af forskellige sygdomme, i Herrens Jesu Kristi navn og ved det ærede korsets tegn. Og mange i kejser Neros hus fulgte ham²⁹; og der var stor glæde i byen. [...]

30 [Det fortælles herefter, at der blandt Paulus' tilhørere var en dreng ved navn Patricius, der var kejser Neros tjener. Da Patricius ved et uheld omkommer, genopliver Paulus ham. Patricius vender herefter tilbage til Nero.] Og da kejser Nero så på Patricius, sagde han til ham: "Er du i live? Hvem er det, der har genrejst dig til livet efter døden?"

Og Patricius' hjerte var fyldt af helligåndens nåde, og han sagde til sin herre: "Herren Jesus Kristus, den evige konge, som er din herre og din Gud; det er ham, som har skænket mig livet."

35 Kejser Nero sagde til ham: "Er det ham, der efter din mening skal herske til evig tid, og ham, der skal afskaffe alle kongedømmer og konger og dem, som hersker over dem, der er under

²⁴ *Mina* (pl. *minæ*): en vægtenhed

²⁵ *Mastiks og myrra*: former harpiks, der anvendtes til balsamering

²⁶ Et ukendt stednavn. Ifølge Paulus' breve var Lukas læge og Paulus' medarbejder (Filem. 24; 2. Tim. 4,11; Kol. 4,14)

²⁷ *Dalmatien*: Græskbeboet område langs Adriaterhavets østlige kyst. Titus var en anden af Paulus' medarbejdere og af græsk herkomst (Gal. 2,1-3; 2. Kor. 2,13; 7,5-16; 8,1-23; 12,18).

²⁸ Jf. *Apostlenes Gerninger* ovenfor.

²⁹ Ifølge Filipperbrevet (4,22) var der kristne i kejserens husstand

himlen?" Og Patricius sagde: "Han skal afskaffe dem, og han alene skal blive til evig tid. Og der er ingen ved siden af ham, og ingen konge skal erobre hans herredømme."

Og Nero slog ham på hænderne og sagde til ham: "Og du, Patricius, tror du på det?"

5 Og Patricius svarede ham: "Ja, herre. Jeg tror på ham; for det var ham, der gav mig livet efter døden."

Og medens han sagde dette, kom fire adelsmænd nærmere til kejseren, tjenere af riget, hvem han elskede og foretrak fremfor alle, som var i paladset — de, som aldrig på noget tidspunkt var fraværende i hans nærværelse. Og dette var deres navne: Farnsas, Festus, Farstus, Kanmastus.³⁰ De svarede kejseren og sagde: "Du skal vide, kejser, at fra denne time af er vi hvervet i paladset af den himmelske, evige konge, Jesus Kristus, den levende Guds søn." Og dette skræmte kejser Nero, og han befalede, at de skulle pines med grusom tortur og bagefter kastes i fængsel. Og kejseren trak sig ind i sit bistre sind og had mod enhver, som troede på den evige Kristus. Og han befalede således og sagde: "Enhver, der ses at være hvervet i paladset af kongen Jesus Kristus, skal slås ihjel."

15 Og da alle hærens mænd hørte, hvad kejseren havde befalet, spredte de sig over hele byen og arresterede enhver, der troede på herren Jesus Kristus, og bragte dem til ham i lænker. Og der var en stor mængde fanger, der trængte sig mellem hinanden, idet de stirrede på Paulus og lyttede til hans ord og alt, hvad der passerede mellem ham og kejseren. Og da kejseren så ham i lænker, sagde han til ham: "O, du mand, der tilhører den evige, mægtige konge, se: du er blevet udleveret til mig i lænker. Fortæl mig, hvad der har bragt dig til denne handling, som du har begivet dig ud på, at komme ind i min by og samle soldater fra mit kongedømme til din konge?" [...]. [*Der følger herefter en forsvarstale fra Paulus, der forsøger at omvende Nero.*]

20 Kejser Nero troede ikke på det, Paulus sagde til ham, og befalede, at enhver, som troede, skulle brændes levende, og da Paulus var til stede i lænker befalede han angående ham, at hans hoved skulle hugges af, således som romernes lov påbyder.³¹ Og han overlod Paulus til kammerherre-
25 rerne, at de skulle hugge hovedet af ham. Og deres navne var Ligos og Justus. Og de bar ham bort fra kejserens nærværelse. [...]

Mange mennesker havde forsamlet sig omkring ham [Paulus], idet de ønskede at se hans martyrium. Og i byen Rom havde djævelen stor magt, der bistod i slagtingen af dem, som troede på Jesus Kristus. Og en overordentlig stor mængde af dem blev slået ihjel. Og folket i Rom, byens førstemænd, forsamledes i kejserens palads og råbte ud til kongen, idet de sagde: "O kejser, du vil slå disse mennesker ihjel, og de er romere. Hvorfor svækker du Romerriget og dets hære?" Så befalede han, at sværdet skulle løftes op, og at de ikke skulle søge efter Kristus, for at han kunne undersøge dem.

35 Og efter denne befaling bragte den mand, der havde slået Paulus, ham ind til kejserens nærværelse, for at han også skulle høre hans ord om det romerske folk. Og hans forbløffelse voksede over størrelsen af den mængde, som havde taget Paulus' forkyndelse til sig. [...] [*Det berettes herefter, at Paulus – der atter er ført frem for Nero – forsøger at irettesætte kejseren.*]

40 Og da Nero hørte dette af Paulus' tale, gjorde han tegn til kammerherren, at han omgående skulle slås ihjel. Og da kammerherrene Festus og Ligos hørte dette, bar de ham ud for at hals-

³⁰ Ifølge *Apostlenes Gerninger* kapitel 25-26 det bl.a. prokuratøren af Judæa, Porcius Festus, der førte retssagen mod Paulus i Cæsarea og sendte ham til Rom. De andre navne kendes ellers ikke.

³¹ Da Paulus havde romersk borgerret havde han ret til en hurtig død.

hugge ham og sagde til Paulus: "Hvor er din konge, ham, som du tror på, og som du ikke vil forkaste, men af hensyn til hvem du vil være tålmodig under hele denne tortur?"

Paulus svarede dem: "O mænd, over hvem fejltagelse hersker og mangel på kendskab til Gud, omvend jer og anger, at I må blive frelst fra den vrede, som vil komme for dem, der ikke tror. Det er ikke, som I forestiller jer: at vi hverver soldater som jer selv for en jordisk konge, men at vi hverver dem for den himmelske konges palads, den himmelske konge, som på grund af verdens synder kommer for at dømme jorden. Og til hvem som helst, der tror på ham, vil han give evigt liv."

Og da kammerherrene hørte et ord som dette, adlød de ham og sagde: "Lad os mode denne konges undersætter, og vi vil sætte dig fri, så du kan gå, hvorhen du ønsker."

Paulus sagde til dem: "Jeg er ingen kujon, og jeg frygter ikke jeres tortur, så jeg skulle flygte fra Gud; men jeg er slave af min herre Jesus Kristus, den levende konge. For hvis jeg vidste, at denne død var en evig død, ville jeg gøre, som I siger. Men jeg skal leve med min konge til evig tid. Og jeg adlyder ham, og jeg skal gå til ham, og med ham skal jeg vende tilbage, når han kommer i sin Faders herlighed." Kammerherrene sagde til ham: "Hvorledes kan du, efter at halsen er blevet skåret over på dig, være i det andet liv?" Og medens de stod og talte, sendte kejseren to budbringere for at erfare, om Paulus' hals var blevet skåret over eller ej. Og da de så ham i live, sagde Paulus til dem: "Tro på den levende Gud, som vil kalde til live en hvilken som helst død, som tror på ham, og vil give ham liv til evig tid."

De svarede ham og sagde: "Se, du skal dø, og hvis vi ser dig opstå fra de døde, vil vi tro." Og de vendte tilbage til kejseren. [...]

Og Paulus så mod øst i alle deres tilstedeværelse, som var kommet for at se hans martyrium, og han løftede hænderne op og bad en lang stund på hebraisk.

Og da han havde sluttet sin bøn, talte han igen til hele mængden, som var til stede, om troen på Gud, indtil en stor mængde kom til troen ved hans ords sødme og lyset, som var i hans ansigt, og nåden, som hvilede over ham.

Og de to budbringere vendte tilbage til kejser Nero og fortalte ham, at de havde fundet Paulus i samtale med Ligos og Festus, optaget af at belære dem om sin tro. Og kejseren blev meget vred og sendte en brutal bøddel for straks at hugge hovedet af Paulus. Og da bøddelen kom, strakte helgenen halsen frem og var stille; han talte ikke og stod i lang tid med udstrakt hals, og bøddelen stod overfor med sværdet draget og rystede på hænderne ude af stand til at føre det ned imod ham

Men til sidst stødte bøddelen til og ramte helgenen med et slag, som fik hans hoved til at falde på jorden; og mælk og blod strømmede ud fra hans hellige legeme, indtil det efterlod stænk på bøddelens tøj. Og mængden blev forbløffet og ærede Gud, som havde givet denne magt og disse store gaver til hans hellige discipel. Og bøddelen vendte tilbage og fortalte kejseren, hvad der var sket. Og Nero undrede sig over det, han og alle filosoferne,³² som var omkring ham, og fortsatte med at være forvirret. [...]

Sankt Paulus' martyrium blev fuldendt den 29. juni i Herren Jesu Kristi fred. Måtte hans bønner bevare os og være hos os herefter fra evighed til evighed. Amen.

³² Blandt Neros nærmeste rådgivere var der filosoffer, bl.a. Seneca.

[Tertullian:]

5 Nu velan, du, som på en bedre måde vil tilfredsstillende din nysgerrighed i denne sag, som hører din frelse til, gennemgå de apostoliske menigheder, i hvilke endnu selve apostlenes lærestole står i spidsen for sit sted, hos hvem selve deres originale breve forelæses, som lader os høre deres røst og fremstiller enhver enkelts åsyn for os. [...] Er du i nærheden af Italien, så har du Rom, hvor også vi³³ har anledning til at søge vor læreautoritet. Hvor lykkelig er dog ikke den kirke, til hvem apostlene har udøst sin lære hel og holden tilligemed sit blod, hvor Peter fik en lignende død som Herren, hvor Paulus blev kronet med Johannes' død.³⁴ [...]

10

I Rom var Nero var den første, der farvede den fremvoksende tro med blod. Således er Peter blevet bundet op af en anden,³⁵ da han blev fastgjort til korset. Således har Paulus opnået en fødsel, der er passende for romersk borger, da han i Rom vendte tilbage til livet igen efter at være blevet adlet af martyriet. Hvor end jeg læser om disse hændelser, lærer jeg omgående at lide.

15

[Eusebius:]

20 Da nu Neros regering var ved at vinde styrke, gav han sig i færd med gudløse handlinger og rustede sig mod dyrkelsen af den almægtige Gud. At beskrive hans slethed falder ikke ind under min opgave. Mange har også givet udførlige fremstillinger af hans liv,³⁶ og hos dem kan den, der har lyst, studere denne mærkværdige mands vanvid og galskab, som fik ham til ganske hen i vejret at ødelægge så mange tusinders liv, og som drev ham til en sådan blodtørst, at han ikke
25 engang gjorde holdt over for sine slægtninge og kæreste, men også over for sin mor og brødre og hustru tillige med utallige andre af hans egen slægt, skred han ind og anvendte mange forskellige døds måder, som om de var fjender og modstandere.³⁷ Trods alt dette, stod det tilbage, at det skulle skrives på hans regning, at han var den første af kejserne, der viste sig som en fjende af den guddommelige religion. [...] Han, der særlig er kendt som den første bekæmper af
30 Gud, rejste sig således for at myrde apostlene. Det fortælles, at Paulus blev halshugget i selve Rom, og at Peter blev korsfæstet på hans Tid. At Peters og Paulus' navne endnu er bevaret på kirkegårde i Rom, skaber tiltro til beretningen, og det gør også den kirkelige forfatter Gajus,³⁸ der levede, da Zefyrinus³⁹ var biskop i Rom. Han har skriftlig haft en diskussion med Proklus, montanisternes fører,⁴⁰ og siger dette om de steder, hvor de hellige rester af disse apostle er

³³ Vi: beboerne i Nordafrika, hvortil Tertullian hører

³⁴ Der hentydes til Johannes Døberen, der blev halshugget

³⁵ Hentydning til Johannes-evangeliet (21,18), jf. ovenfor.

³⁶ Eusebius hentyder til, at antikke historieskrivere som f.eks. Tacitus, Sveton og Dio Cassius i deres værker tegner et dystert billede af Nero.

³⁷ Ifølge de historiske beretninger lod Nero sin moder (Agrippina den Yngre) dræbe og dræbte selv sin hustru Pop-paea

³⁸ Gajus: kirkelig forfatter i begyndelsen af 200-tallet

³⁹ Zefyrinus var biskop i Rom 202-217.

⁴⁰ Montanisterne (eller katafrygierne) var en religiøs sekt, der opstod i 150'erne i Anatolien. Montanisterne gik ind for streng askese og ventede Herrens nære genkomst. Den omtalte Proklus har sandsynligvis bragt sekten til Rom.

lagt: "Jeg kan vise apostlenes trofæer. Thi hvis du vil gå til Vaticanus eller til Ostia-vejen,⁴¹ vil du der finde trofæerne over dem, der grundede denne menighed." At de begge har lidt martyrdøden på samme tid, godtgør korinthiernes biskop Dionysius,⁴² idet han skriver i sit brev til romerne med disse ord: "Ved eders store formaning har I sammenknyttet det, der er plantet af Peter og Paulus i Korinth. Thi begge plantede de i vort Korinth,⁴³ og de underviste os også og ligesådan lærte de sammen i Italien og led martyrdøden på samme tid." Dette må tjene til, at beretningen kan blive mere troværdig. [...]

Peter synes at have prædikeret i Pontus, Galatien, Bithynien, Kappadokien og Asien⁴⁴ for jøderne i adspredelsen.⁴⁵ Han kom til sidst til Rom og blev korsfæstet med hovedet nedad, da han havde bedt om at lide således. Paulus behøver vi vel næppe nævne, han, der fra Jerusalem og indtil Illyrien tilfulde har forkyndt Kristi evangelium og til sidst led martyrdøden i Rom under Nero. Sådan fortæller Origenes udtrykkelig i tredje bog af sin *Kommentar til Første Mosebog*.⁴⁶

[*Lactantius*:]

Da nu Nero var kejser, kom Petrus til Rom og gjorde nogle mirakler, som Gud selv gav ham magt til at udføre, hvorved han omvendte mange til retfærdigheden og rejste Gud et solidt og trofast tempel. Da Nero havde hørt dette og opdagede, at der ikke blot i Rom, men overalt daglig var en stor mængde, der faldt fra afgudsdyrkelsen, forbandede den gamle religion og gik over til den nye, så skyndte han sig som den onde og grumme tyran, han var, at tilintetgøre det himmelske tempel og udslutte retfærdigheden, og som den første af alle forfulgte han Guds tjenerne, idet han lod Petrus korsfæste og Paulus henrette. Men det gjorde han ikke ustraffet. Thi Gud så til sit folks lidelse. Derfor blev den rasende tyran styrtet fra magtens tinde og kastet i dybet, og han forsvandt pludselig, så at end ikke det onde dyrs grav fandt et sted på jorden.

Johannes-evangeliet og Apostlenes Gerninger: Uddragene fra Bibelen er fra den autoriserede danske oversættelse, © Det Danske Bibelselskab 1992. Første Clemensbrev (5,1-6,2): Overs. P. Schindler: *Antiquitates Christianae*, vol. 3 (*De Apostolske Fædre*, bind 1), Kbh. (1944) s.86-90. Ignatius' brev til romerne (*Ep. Rom.* 4,3): Schindler *op. cit.* s.164. Petersakterne: Overs. P. Schindler: *Antiquitates Christianae*, vol. 2 (*Petrus*, bind 2), Kbh. (1948) s.73ff. Paulusakterne: Overs. F. E. Steffensen: *De romerske kristenforfølgelser*, Kbh. (1975), s.92-97. Tertullian (*Afvisning af samtlige kættere*, kap. 36 samt Modgift til skorpionens stik, kap. 15): Overs. J. Arnesen: *Vidnesbyrd af kirkefædrene*, bnd. 15: *Tertullian: Udvalgte skrifter*. Christiania (1887) s. 105 samt J. Rosenløv efter S. Thelwall i A. Roberts o.a. (red.): *Ante-Nicene Fathers*, vol. 3, Buffalo, NY (1885). Eusebius: *Historia Ecclesiastica* 2,25; 3,1. Overs. K. Bang: *Eusebs kirkehistorie* (bind 1), Kbh. (1940), s.107f., 113. Lactantius *De mortibus persecutorum* 2: Overs. T. Damsholt: *Lactantius - Forfølgerens død*, Kbh. (1971) s.30f.

⁴¹ Dvs. de steder, hvor Peter og Paulus ifølge traditionen led martyrdøden.

⁴² Dionysius var biskop i Korinth i sidste halvdel af 100-tallet

⁴³ Dvs. de forkyndte den kristne lære, missionerede og omvendte folk i Korinth

⁴⁴ Pontus osv.: romerske provinser i Anatolien

⁴⁵ Adspredelsen: diasporaen – dvs. de jøder, der var bosat uden for Det hellige land.

⁴⁶ Et tabt værk forfattet af Origenes (ca. 185-254)